

СӨЗҮНГЕ БҮЗҮРЭЛДИГ

Эрткен чылдың декабрь айда «Шекпээр» советтук партияның эл тургустуу-ишчигин ууртун дугайында өткөдүн динч-наам коммунисттерин хуралы болган. Партияның ажил-икинде чедер-чептер дугайында коммунисттер хей-ле санал-онолун киригениер. Сут-Кажба сүт-баран ферма-сында ийке кадарчызы Зин-оол Сет сөс алгаш мында дээ:

— Бистик санажыла апа-рединде эде тургустуушкун оожум чоруп турар. Ажилдап турар кижилерин материалдыг сонургалыкка кичээтпей кошкан. Фермада кадарчылар, санчыларын аяда ол турар шалым заавы, оларын даяр-бат-оруга-чарылагыч за-е-молерне кинер, санчылар-ның билгич-мергэжилни бед-дери чугула. Партия эге ор-ганизацияны, олоон бед-дер, оларга бот-башканыр чорукту калбартыр.

Чокта чаа Зин-оол Сага-нович биле ужуражып, фер-мада ажил-икинин байданы болгаш сөөлү уде калдыг өскерилгенер, чаа чү бол-ганы сонургал айттырдым.

— Бо чылдың эгезинде фермамыста үш ағы керээттиг завооларны организа-стат тур-гускан. Мен хунажын инектер ажал, савал турар завоону удуруп тур мен. Никти фер-мамыс бот-оруга-чарылагыч ишлээш, кыш-агылыч кол-лективни чөвүлени тургус-туган. Чаа арга-биле ажил-дап эгелээш, кижилерини

ажыл-икини сонургалыг улга-тка. Баштайгы чедикширер көстүп эгелээш. Бо чылдың бирги кварталында сүт бүү-рер, күрүнге дужаар планы-нысты ажыр куусеткеш, ра-йонук сүт-баран фермала-рынның ортузунда социалист-чарышка тиклекчи болдурус — деп, ол чугалады.

— Эрткен чылгы хуралга берген саналыг амыдыралга ботанып эгелээш ишканыл — деп айттырды.

— Бистик фермамыстың ажил-икини кичээтпей улга-тка. Боттарыс база пар-тия хуралдарында фермада социал-экономиктиг хажы-ла-дыг амыдыралыг чуга-лаш, кижилерден негелде, харыскаланы күштелдирген бис. Бот-оруга-чарылагыч, никти экономиканы айттыр-ганын өркөкчүл турар бис — деп, ол чугалады.

Коммунист кижиниң санал-онолун үнелеп, орта чогуур үезинде деткичмине көргүс-кенниң түңүлү мындыг бол-ган-дыр. Сут-Кажба сүт-баран фермамын коллектив ам-планын ооналдарын, со-циалист хуузагыларын до-ктамал ажыр кууседип турар коллектив болган. Ажил-иш-тиг чедикширериниң кол-үдөзүн — ында ажилдап турар коммунисттерин аян-гарды олоонук бедикчи, ха-рыскаланы улга-тка бо-лур. Фермада 16 коммунист бар. Олар ажилдыг алы-а-ныч уюшторунда бижыла-тылган.

Зин-оол Сагановичиниң за-

рынал турар ажилдарын, партияны хуузагызын айт-тырарга, бугун фермамын чар-тын харылап турар чыгыш. Ол инек кадарчылар, хуна-жын инек савал турар фер-мамын ажил-икин харылаар завоо удуруктуу, күш-ажыл-чы коллективни чөвүленич-кежигүнү болуп турар. Хун-дус инек кадарар, дүне олар-ны күзөттөп хонор, ээлчег эрттирер, ажил-икни чей чо-к-да болза, ол партияны даал-газын иял кууседип турар.

Бодунук удуруп турар за-воонук дугайында чугалап бээрин Зин-оол Саганович-ден билдик.

— Бистик анык инек фер-мамында шуту 144 баш инек бар, оон иштинде 125 инекти савар. Эрткен чылдың эгелеп аныг ферма болган. Ам бри-гада керээш-биле 9 инек ажилдап турар бис. 6 саван-чы, үш инек кадарчызы. Бо чыл 165 тонна сүтү күрүнге дужаар, 50 тонна ситенин, 30 тонна едети бөлөткүр, те-рүр 125 инектен 100 бизаны камгалып алыр социалист хуузагылыг бис. Бо чылдың дөрт айларында планамыс санчылар шуту куусеткен — деп, ол табылгырды берди.

Зин-оол Саганович Саттыг өскөн, терзи чир — Чыра-Бажы суур. Аяа оо класс доктран, оон шериг албаны эрттиргеш, келгеш жоюлуп эгелээш. Орта хойжылаш, он ажыг чыл болган, партия кес-кигүчүгө аяа кирип алган. 1978 чылда өт-бүлөзүнн аямы-биле «Шекпээр» советт-

ка көжүп келгеш инек кадар-ып эгелээш.

Инектиң сүдү дымчылда джиринде ханы утга сиңиккен. Бир эвес кадарчы кижик ка-нытта турар инектериниң одар-белкиринче, сүтга-те-чегерилгезинче, ажалда-зынче кичээтпейн угаанды-бас болза, оон бедик шынар-лыг продукцияны алыры кан-чал-даа болдунамас. Моон уржундан кадарчылар кыш-кы уелерде күш даңдан эгелээш, орай дүңгө дээр ко-данда малдарга тургустунган рацион өзүгөөр чөмөрүн үлөп бээр, сүтгагы органи-за-стат, бөлөн эвес ажилдап чорудуп турар. Инектерин кан-чал-даа канчаар кадарарын ол билер. Инектиң кадамын-дан санчыларын хей сүт савал алыр көргүзү база за-е-малжып турар. Эрткен чыл-дын бир дугаар төрзүн хуна-жын инектен бо фермамын санчылары чылда 1500 кг сүт савал алыр лангыч тургаш, ону ажыр куусеткен. Чижээ, Зин-оол Саттыг кадары Зоа Сет хунажын инектен чылда-ла 2064, Татьяна Саая — 1865, Татьяна Куулар — 1712 кг сүтү савал алган. Бо чылгы көргүзүлгөр оон бедик дээр, зингеш санчылар бүүрелдиг-лер.

Зин-оол Саганович — район Советиниң депутаты, советт-е партия, фермада партбо-ро кежигүр. Коллективте со-циал айттыраларын шиктир-лэринге ол бодунук эвээш эвес үлүк кирип келген. Сонгукчуларын чыгыларын,

партияны, коммунисттерин даалгаларын чылдары шаа-би-ле чогуур чөмөрлөргө чуга-ла-шып, айттыраларын шиктир-леп турар. Фермада сават, столова, кызыл-булуң саван, чылдар бажыны бар. Чокта чаа мында телефон хары-ла-зын база кириген.

— Ам-даа кылыр, шиктир-лээр айттыралар хей. Ферма ажилчыларына чурттаар бажынар, өлгөргө презенти-лер чедишпес, радио кикри-тинмиз. Чылдамыста байдал база таарымчалыг эвес — дээш, Зин-оол Саганович ам-даа савыш-сеткилин дуга-ред-ди чорутуу айттыраларын чугалады. Эде тургустуушкун фермада багай эвес чо-руп турар дже частыгыр бол-бас. Ынчалза-даа ам-даа кыл-ыр ажилдар хей дээрзин хоочун коммунист билер.

Зин-оол Саганович мал ажилыг кызымак күш-ажыл-ды дээр хей удаа шаңадып, мактаган. Ол — бирги класс-тың малчыны. Улусчу кон-троль бөлүүнү чорудуп тур-рар ажилыгын эки түңүлдүн дээр 3. Саттыг Тыва АССР-ниң Улусчу контроль комитеди-ниң хуудулал бижик-биле шаңаан.

— Партияның ам болур XIX бүтү-эниел конференцияны күш-ажылчы чедикширер-лиг уутуу дээр, ферма кол-лектив бо чылдың бирги чартымак лангыч ион 25-ке чедир кууседир хуузагылыг алган бис — деп, Зин-оол Саганович чугалады.

Хонг-оол МОНГУШ.

Михаил Чүлдүмич Чүлдүмич [чурт-та] мергежили шифовальщик. Техника-нын кезектерин септээринге ол дуржул-галыг. Чаданын септеле-техниктиг бу-дургузунда ол ам он дугаар жыл ажил-дап турар. Бүдүргөниң муракчызы, ком-

мунист М. Чүлдүм партияның XIX Бүтү-эниел конференцияны уттуур бедик-тен социалист хуузагылыг алган ажил-дап турар.

Вячеслав МОНГУШУН Фотоз.

ХУУ МАЛДЫ ЭМНЭЭР

Кижилериниң хууда дузалаа ажил-агылыг жетгүдөр ике сөөлү уде шиктиргил ула-мышканын кылган, Инек, хей, өшкү дээр өске-даа малды азырап, эстериң дөткөш док-таал-савырлар каш-даа ууген. Ынчалгаш кижилериниң хууда малын азырап эстериңге, ону эмизиринге дузаны ажил-агылар чедир ужурул уш-камыл. Шик индиг дузаны монга чедир талазы-биле негелделер бар. Ындыг тур-бук, чамдык ажил-агылар-ның удурукчуларын, мал эми-чирин ол негелделерни күү-сөтпөй турар.

Бистик Барыш-Хемчик ра-йонда мал азырап, эстериң тур-рар кижилер хей. Мал азырап чылдар, күзээр кижилер каш-даа болза, малды тудуп болур. Оон савын Тывага кызыгар-лас дугайында Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлениги доктаны бар. Ол чоңук шик шиктир. Чурттык чон мал-ды хейну тудар болза, эки, сүт аяа-а-биле хандырыла ажилыр. Кижилер боттары эйт, сүтү бугдөр апаар. Ын-чал бээр, советтар малды чоңдан элзэн чикеткен өрөк-кө-биле сөдөл ал болур шы-жы-ыл. Хей малдыг кижилер сүт болза малчыны эдиң, сүт-дүр боду чир, ижер, төрөл-дөрүтү, уруг-дарымын бээр.

Оон ерткенни күрүнге сөдөр. Кижилериниң хууда малын эвээш, азырагыра уду-р-профилактика баш бүрүн-гаар чорутпас болза, оларын азыры инектин малыга база хадап болур. Чогуна бо чылдаган-биле Барыш-Хем-чикте кижилериниң хууда база инектин малын азырап чоруту хей. Хууда мал инек-тин мал-биле жоюлуп, чам-дык кижилер малчы төрөл-деринге, ады-незиге малын кыштадып, кайгаладып турар-ны кыгаш-даа чажыт эвес бол-гай. Ынчалгаш азыр хуу малдар инектин кадык мал-ны азырыг халадып тур-рар. Чижээ, элзээр, брүүлгөз деп азырыг сүт когун үзе эинеп шыдаанын келген. Чүгө дээр азыр хууда мал ол азырыг таракчыны болу берген. Кижиниң бир-бир малчыныг кадарчыга апа-рып каар болза, хууда малдыг малчыныг апа-рып каар болза, хууда малдыг азырагыч шиктирер хей. Кижиниң хууда чыгыш-ныг курунчиг бир кодан инек азырп кал бол-ду. Ынчалгаш чүгө инек-тин эвес, кижиниң хууда малын кичээш-лейди эмнеп, баш удур хем-чегерин алыр чугула-дыр. Барыш-Хемчик районук мал эми-чириниң чүгө инектин

малын эмнээр, профилакти-ка хемчегерин чорудар бис дээр хемне оша шик эвес деп бодар миз. Чыгыш тала-лаа, кижилериниң хууда мал-тын эмизирин база чугула ажил деп көөр болза эки-дир. Районда бо ажил дже кош-как. Ынчалгаш мал азырагыр аажок неперээш. Ылгыгы улустук хууда малы аскалал, маалылап турар. Чижээ, «бар-лык» советтук төвү Саады-Терек суурда чурттык чонук малын хуу куруу маалыг апа-раан. Аксы-Барыш сав-бырың ажилчыны Балган Са-рыг-оолдуң 20 ажил баш хою маалылап азырп өлгөн. Моон алгаш көргө, хууда мал а-рааш, азыр таракчыны азырп болур-дур.

Чонук хууда малын хуу-дазын организа-стат кон-чүт чугула. Ол ажилды район-кы улуг мал эмики О. С. Манарий бодунук хонгун азырп болза эки. «И-ке-пээр», «Ден.Терезин», «Хем-чик» советтарга хууда малды чуурун организа-стат болур ар-те бар. «Барыш» советтук төвүндө ирээди ирээк эвес-те И. А. Дарыш-Малык деп төлериң ортузунда, чөмө-к, тилеп тургаш кылган чоңук улуг ваине бар. Ол ваинега бир кодан хойну сават чок чуп бо-лур. Бо ваинны совет барык

18 чил хире ажиллап көрбөш, Кызыл-Мажалк биле Барыш-ка улустук хууда малын алаа чайлыг чуп болур. Ол дээр-ге дээштик профилактиктиг хем-чегер-дир.

Чонук хууда малын хуу-дазын кичээтпейн сав-ры-Аалдар азырагыч чоруп чоруту «тозаныч» буталар, кошкарлар, хуналар бер-дир. Оларын чамдыгы азыр боол болур. Эдержиге үе-зинде азырагыч, эки мал-гы брүүлгөзү, хууда бол-гаш инектин малыга чеди-рил турар. Хууда малды та-рып боозадырын организа-стат болза, ол мырыңгы тергик эки болур ийке.

Районук мал эми-чирин хуу-да малды эмизиринге эргилеп, карас кескү, думчу чыгы бо-луп, олутып чоруктан ушту-нук, эде тургустун ажилда-ры күзөткөн. Инектин малын эмизир дээр чамдык чок, хууда малга сол дээр шиде-вас бис дээр болза шик эвес. Хуу-да-да, инек-да малды дөт-ле эмизир, азырыг чидирп болур. Оон башка мал азыры Барыш-Хемчик районуга когун үзе эмиттинмес.

Тавас-Самбу САРЫГЛАР.

РЕДАКЦИЈАД: Бо чылдың апрель 14-те «Шын» солунук арыныга «Тегерик столга» бол-ган беседаны жарлаан. Алаа чоңук хууда дузалап ажил-агылыг жетгүдөр талазы-биле айттырын чугаалашкан. Тыва АССР-ниң Агроуптур-куркунук дөрганың бирги ораалчызы И. М. Сувандин бодунук табылгырына чоң-чү хууда мал-маганын со-во-затерниң зооветспециалист-тер хайгаар, профилактиктиг хемчегерин олар алыр, ол дээр малды элзериңден ас-хал-хөргөниң тиртпас ужурул дээрзин чугалаан. А бир эвес район-төптери, ажилчын суурлар, хоорайлар болза, ми-чан улустук хууда малын тер-чер Советтериниң шутуму-би-ле эмизир дээрзин айткан. Бо талазы-биле Агроуптур-куркунук шутуму-биле со-во-затерниң специалиствере чогуур айттышалары бергик чугаа, а район төптериниң ажилчы суурларын база хоорайларын чурттыкчылар бо айттыраларын чөмөр-Совет-териниң уткусоманын тур-гузар, орта мях шиктирлетти-ип алыр.

Барыш-Хемчиктен С. Та-вас-Самбуниң биске айттыры аажок чөптүг. Ону шиктир-лээр-биле советтар база чөм-чө Советтери дарыг хем-чегерин алыр боол деп иде-гел тур бис.

Малчын өг-бүлениң дуржулгазы КАЙЫЗЫ-ДАА МАКТАЛДЫГ

Чадгыс өг-бүлө ийи чүзүн мал малдап турар. База солун таарылга аа. «Шекпээр» советтэ Кан-оол Доржуевич Ооржак-саргыты, а кадык Алевтина Айыкыевна — өшкү кадарчымы. Өг-бүлө кадарчы-лар кайыгаш-даа мактадыг, саргыткан, өшкүдөн каш мал төлү, оон бажын индиг өс-турер талазы-биле чедип ал-ган көртүзүлгөрн көөргө чүгө советтэ эвес, а ра-йонда эи дээр көргүзүлгү.

Кан-оол Доржуевич биле Алевтина Айыкыевна анык өг-бүлө. Олар 1973 чылда өг-бүлө болган доржаны, со-во-затук кодан саргытын ка-дарып эгезинер. Кадыр да-лар, белиг тайгаларга одар-лаар, аал кодагыны ында-хаа кирир бо малды кыш-кай чок кадарыс база берге болгаш харыскалгыч ажил.

Сарлык кадарчымы мал-чыны чөмөр одаг хонуп-дүжүп чоруп бээр. Оон баш-ка тайга-тадының ут-жуу-га, кийи буттук кокаларга — олча хайган оорларга-даа таарык бээр — деп, Кан-оол Ооржак чугалаар.

Кыш болурга, Ак биле Алаш хемчегерин аразында артар, дагларга кирип эки-келгеш, дузалагыч кадарчы-лар кады төрзүн думчалары Игорь, Константин Ооржактар олар-биле ээлчегил, өрөк-төспөй кадарып турар бээр-лер. Ам оларын сарлык Ак, Алаштың Кызыл-Хая, Дакла-лыг деп чөмөрлө оңче-мен-ди кыштап турар.

Сарлык шала терликтик, дошкун, алаан олаагыч чо-руксар мал, Ынчалгаш олар эдержиге үезинде азы би-заалар дээр элзээр чөмөр-чө дээр. Кадарчыдан болган-чонла дээр бээр. Кан-оол Ооржак калың сарыктар дилеп, оларын бизээшын докурбас, берүлгөргө чиртпес дээр, темнер баштарын бир кылдыр чедип, төгө хонуп-дүжүп чүчү көрбөш дээр. Ынчалза-даа сөөлү уде сар-лыкчылар сөрөчкилден ул-гатыр, ээ чөмөр сарлык оодатпас апарганар.

Советт чылдарда Кан-оол Доржуевич төрүтү чүс сар-лыкка оонаштыр 98—100 че-дир бизээш, сарлыктын нити бажын 98—99 хуу кам-галып ал келген. Думчалары биле кады ол ам 240 баш сарыкты кадарып турар. Оон сөзүн төрүүр. Эрткен юби-лейди чылда алышкылар төрүүр чүс сарыктан 100 бизээш, нити сарыктың бажын 99 хуу камгалып ал-ганар. Чай болурга олар сарыктын суурга алган, Му-ш-а-а-а бажы Сай-Хонеш, Дунчу тайгаларына чоруп-тур.

Сарлыкты үргүчү хай-лаар, кадарып чорутура, олар турар чөмөрлө өрөк, ирээс-дөө алаар. А ону хун

бүрү көрбөс, бажын доспас кадарчыларын сарык та-галдыг кезип чоруп бээр — деп, Кан-оол Доржуевич чу-галаар. Ол шын. Хун бүрү оларын болуп, кадарбас ка-дарчылар ону кодан кодан-ны-биле кидирип, оорладып, бүргө киртип алыр ужуру ол.

Бо чылын Кан-оол Ооржак төрүтү чүс баш сарыктан чүс бизээш, малдыг бажын 99 хуу камгалып алыр, 10 тонна ситенин бөлөткүр, со-циалист хуузагылыг алган. Бо чылдан эгелеп анышкылар өг-бүлө керээш-биле ажил-дап эгелзенир.

Амдылар бодукту өөрүш-күзү, ас-кежиги-биле Кан-оол Ооржактын ажил-иш-тиг оруун оон эртпээш. Оон өг-бүлө туткан эки Алевтина Ооржак база-ла ажил, амы-дыралыг кызымак, берге-дөргө туробас, бижыг тура-соруктуг кижик. Дөрт чыл мурунда, Кан-оол сарыктын кадаргыш, тайга-тадында чөм-дир кээр, мындыг айтты-рыны Алевтина салган:

— Советтан кадарар ко-дан өшкү хуула алыр деп бодол алдым. Боттарымың 20—30 баш малыныстың-даа кадарып, ажыры ийи-үш чы-малдыг кадарарын дөмө-ле-дир. Ажы-төлүсү өскөң, мекээ арый чалгаварың-дыр, чүгө деп бодар сен!

— Шылар сен бе! — деп, ашаа удуур айттыр.

— Шылар мен!

Анык өг-бүлө элзэн мар-гымын, сүмөлөкпел келгич-ниң түпүлүнде баштайгы уаада советтан кодан айл-чы хуула алыр деп шикти-пирзенир. Ол айттырын Алевтина Ооржак советти-ректурга барып тургускан. Чадгыс өг-бүлөгө ийи кодан мал кадаргындан советт-түн удурукчуларын элзэн да-далаган. Коммунист кижик болгаш Алевтина Айыкы-евна бодунук шиктирер өс-көртпээш, советтен кодан өшкүчү алыр болган. Баш-тайгы чылдында оларга со-во-зат кадарчылардан өрө-самычталга алган каш өш-күч, оларны-биле кады анышкылар кадарган. Чыл эрткен Алевтина Ооржактын кадарган өшкү анышкыдан чо-рамча чон болган. Даразын-да чылдын оларга өшкү ка-дарытын шиктирлээр. Оон бээр ам дөрт чыл улаштыр өшкү кадарып турар.

Актын Алдын-Шолук-Ой өшкү кадарыгына таарымча-лыг оран. Кан-оол, Алевтина Ооржактар кыштаан мында гудуп кылган. Оларны өш-күзү анышкы-фералда тө-рээш.

Өшкүчү мынчан төрүдүп алырга, анышкы кадык-шымак, бөлөн арыпас, нези беза семис, эминикин сүдү хей болур — деп, Алевтина Айыкыевна мээ: «Өшкү тө-рүүрү арты эвес бе!» деп айттырыма харылап кады. Өшкүчү анышкы, фе-рал алаарга төрүдүргө эки дээрзин олар Боттарың ала-незиге дуржулганын бижиктинде билеп алгаш, ажиллап эгелзэн.

Кан-оол Доржуевич эрткен чылдын СЭП Т.К.И.и, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлени-ниң ВЦСПС-тин, ВЛКСМ Төп Комитетиниң Хуудал бижик-биле шаңктанган. А Алевтина Ооржак база-ла хей өрөктик бөлөктөрн, хуудал бижиктерин алган.

Акта сарлык кадарчылар анык өг-бүлөдөр хей. Олар-ның колдууна ээ уугу сар-лык кадарып турар дээрден башка, керээш уугу ажил чок, ажи-төп азырап, каш малын хайгаар олар. Мурунда ишкеш сарлык сөгбөстөн. Ам Алевтина Ооржактын түгөргө-биле кадыктарына төртөш шээр малдан кадарып, өг-бүлө ке-рээш-биле ажилдадыр ажырбас дээрзин үе бадит-каван бе! Чок болза сарлык Фермамында тургускыш аныктарын сарыктан сөг-дирип, өөртөсө кандыгы деп бодол база бар. Бо та-лазы-биле мал-а ажилыгын дээрзиниң, эртемчилериниң, малчыларын арга-сүмөк, бодалы кандыг ирм!

Монгуш ЛАМАЖЫК, Сарыш-Хемчик район.

Херээженнер чөвүлелдеринде

Келир үениң анык сал-гышын савып-чолуп кодуң чоон орунче кирип, оларын эки мазу-бүдүштү, угаан-сар-гышдыг кижилер кылдыр ки-жиздериниң кижиздикчи башкыларын харыскалгалыг үлүг кол чөмөр чыгар. Сут-Хал районук Алдан-Маадыр ортук мал колхозының интер-надында кижиздикчи башкы болуп, чээрби дөрт чыл дур-гузунда ажилдап келген Чыл-бак Чанган-ооловны Монгушту чамгыс чөмөр чурттулары эки билер. Чамгыс коллективке ымыч хей чүчү турмуучу ажил-

даны бистик бөгүтү амыды-ралымыста ам-даа бар болуп турар ийи-чамгыс амыдыралыг бижыг турш чон, тадымак кижилерге кичиле-дөө бол-дуруш. Дөртөгү хууче чо-гадыкчы күш-ажылга дады-кам муракчылардан аныктар үлөргө алыр, олардан өөрө-нир болгай.

Март айда башкыларга бол-ган аттөстөгүн Чылбак Чанган-ооловна эки эрткен. Чонук ажил-төлүңү кижиз-дилгез дээр, хей-никти ажил-ды дээр арыг сөткүлүндөн бердинген не кижиниң эде тургустуушкунга үлүг-хуу-дагы үнелел ол. Бодунга оонашкан ажилыга харыс-салгалыг, бодундан болгаш

ш-өөртүндөн негелделег бо башкы Алдан-Маадыр суурда херээженнер чөвүлениниң ке-жигитү болуп, он үш чыл улаштыр ажилдап турар.

«Самбажик» Култура ба-жынында херээженнер чөвү-лениниң өрзөли бар. Ында суурнуң хей уругул, иделкей херээженнеринге турас-кааткан стөндө оон чурту база бар. Хоочун башкы суурда ажиткытарларын бирээшын харылап турар.

Чокта чаа бистик суурга районук бүтү суурларында херээженнер чөвүлениниң активчилерин хей кижик кижикчилер «семмари» болуп эрткен. Алаа Чыл-бак Чанган-ооловна хей-кижи

ажылгына иделкейлиг кирип-гез дээр мактадып, районук херээженнер чөвүлениниң мурундан өрөктик бөлөк биле шаңктанган. Амыдырал-чуртталгызында да, ажил-херээженнер дөмөргүлгалыг бо башкыдан кижик хейну өөрө-ниң бил, билл алыраар. Ынча-гаш семмари сонда кезек аныктар оон биле ужуражып чугалашкан бис. Шоно биле эде-не харылазаның, уруг-лар кижиздиктеги талазы-биле дуржулганын олар маалзымы.

— Эде тургустуушкунга хууда үлүүнү болгаш ону канчаар билл турарын оон сонургал турар-дыр силер.

Эде тургустуушкун дээр-ге хей-биле кады хелзээр, нити амыга алыры эвээш-ле бол-гай. Ону бис кым-даа кылп бербес. Ону бодуустун ас-сеткилдиг ийи амыгыс, хуу-да-ла улгөргө-чөмөш, негелде-лиг, билдиклиг чорутуусу-биле чедип алыр бис. Дүгүзү-биле эвес, а дөртөгү-биле-чөмөргүч ажилдарымыс — эде тургустуушкунга үлүү-үзе ол-дур — деп, ол чуга-лады.

Бодунук дөрт уругундан ил-гал топка чоңук ажил-төлүн эл-ийерилдиг, эки сөткүлдиг кижилер кылдыр кижиздик чорутуу хоочун башкы Чыл-бак Чанган-ооловна Монгуш-ка өөрүп четтиргенимс иле-рели кылдыр ак сөткүлдиг ажилдаар бис.

Галия МОНГУШ, Сут-Хал район.

ӨСКЕНИИ ДИВЕС

ДЫҢНАКЧЫЛАР СОНУРГААН

Улут-Хем районук Арис-кан суурда кездэ Култура бажымын элчин суурнуң чурттакчылар болгаш мал-чылар кынан долдуур элзеп-кен. Анык «Тыва» анык ажил-чугулуңга болгаш атеизм деп темалыг лекция-ны динчылары-биле улут-биче чоңук чыгып келген ол.

Уч лекцияны арыскалчылар чамгыс чөмөр чуртту, Тываның дый, литература бол-гаш төгүчү эртем-шикчилер институтун эртем ажилда-кыды, дия эртемчилериниң кан-дыда Кадар-оол Алексее-вич Бичелдерини төгү мате-риалдары-биле холбоштыр тургаш, билдиктери-биле та-былгырап номчаванын дин-чакчылар кедергэ сонур-гаан.

ген кижилериниң 49 хонунга элзеп-эки чүч чугаалар чоруттар непертөөр бооп турар апарганы чамгы эвес болгай. Алаа кандыг тайыл-бырын бээрин динчакчылар дилеп турган.

Бойдуштук, амыдыралдыг чамгыштарын чедир бижээш-кыч харазы-биле буруту кижилер азыр-арыкты, та-

чүп чок, чүгө кижилериниң сууң, иделгил бодунча эл-зедип алыры-биле ажилла-тылп турар ажил-чугулуң-ны олут аргазы дээрзин илеткелчи Бидиткалдыг чуга-лаан. Ийи көрүңүр, кжарак көрүңүр колауду-ла тыр-тар, далай, мээ-медерели араа кадык эвес кижилерини шынар-байдылы болур дээр-

гүдө билдиктир. Ол база-ла «караң көрүңүрүң» бир хем-ки-дир. Өлгөн кижилериниң 7 болгаш 49 хонун аныг удеа эрттирп турар кижилериниң чүч кезин хам азы лама өзү-тү-биле ону канчаар эрттир-ер безин билбес, ажил-биле чугааларга, төөредикчилер бооп турарын лектор тайыл-бырлаан. Хары-даа чамдык кадарчы ол дугааларын ужу-уткызын, кандыг сорул-галыг эрттирерин безин бил-бес бооп турар. Ынчал ээр-ге, улустук ажилчыларын ажиллап, шажыны мелүлөгө-лөп, өргө-хемчиги кылдыр ин-дыг кижилерин ажиллап ту-рары илден-дир.

Оон аныг, атеистик кижиз-диктеги, шажына уду-рутадыл билдиклиг чорудары чоңук чугула дээрзин лектор база ончалал дөмөдөгүш. Чү-дүр азы чүдүдөс чорук — кижик бүрүзүңү хостут эргезин-де турар чүл болур. Ынча-гаш шажын-биле демисилди чорудуп тура, кижилерини эргелеринге холгаарлаар, шуту дугааларын амыктыг,

Атеизм теманыңа

лапты болгаш өске-даа бер-гедээшкенин аза-букур кижик чедирп чорутуу кыл-дыр билл чораварын. Улус-тук индиг аныгыг ажиллап, бодуларын шажын савыш-кыларын чорутуу, хол-га алырынын, мел

АЖЫЛЫНГА БЕРДИНГЕН

Чок, оң холу салдым: совокзунд малын дужааган, олчаан кадарип чорур. Уругларынч алази, өг-бүленик эр ээзи аараш, чок алаарга, малчын хөрдөзөн кикке кай хире берген! Оңу чурттал, көрүп эртен кижилер билер. Кара-Бызаа Бирыймаевана Монгушту дугайын номчутуларга таныштырарым бо, Учен түш тым мурунда ол өг-бүлө туткаш, ол-ла хөвэр хойжулап чорур. Улут огу Волода биле хоюн ам-даа кадарип турар.

Кара-Бызаа Бирыймаевана республиканын сурагыл хой-жуу чоран Социалистик Күш-ажылдын Маадры Ооржак Лопсанчалтыд өөреникчи мен деп санап чорур. Ол чеп, өскөн-төзөн чери Баян-Талаа хойжулай берген, ол ал-дарыг малчынч арга-дуржулганы өөренип көрүп, оон сумаларын аң, хойжуну мергешинге хандыккан. Уруг-ларынч адазы Семис-оол Соружуевич база аажок ажил-дыг кичи чоран.

Төзүн Бутукуна 18 чыл хойжулаш, чаа тургустунган «Шамбалыг» совхоза хойжу-малчылар аажок хөрөлөткөн бээр, олар 1973 чылда алаа көчүп келген, доранаа база бир кодон хой хулап алган. Хей чылда никтиник мал-мага, ник ажап өстүрүп келген күш-ажылы халас барбаан. Кы-зымак ажил кижиник мурунга чаагыл орутук аякдар, Ка-ра-Бызаа Монгуш Ленинги бийлей база «Күш-ажылч» эрсе-мадырлар чорук даш деп медалдыр, Улус ажил-агыт чөдигинеринин дөлгөткөн ийи медалы биле шаң-наткан. Совхозунга малчыларнын социалистик чарыкынч каш удаа тилекчи, Эд илангы 1983 чылда ол ажил-дума Болгария барг путава-биле совхозундан шалчакташ, ол магаалы чуртче экскурсиялар чораш келген.

Коммунист кичи болгаш, оң хамык чүтүлд карысалга-лыг, медалдыг азу-биле көрүп, билеп чорур. Хамыктыг мурунда малдын ажалда-хайгаралын экинжер, оон хей продукция ажилыгга чөдигинерин болур диге, ажаа бер-динген болур. Ынчанга ол улут хойларын база чап хура-гынчары-даа бадүүн-биле ажил билер.

Ие кичи салга болдар, Кара-Бызаа Бирыймаевана — ал-ды уругтун иези. Улут уруу «Тингел» совхозта башкы, а улут огу Володаз мези-биле кады той кадарип чорур.

«Шамбалыг» совхозтан маге Владимир Монгушту дугайын дынаан боор силер. Тыва урушка республиканын каш дагыр тилкени ол боор. Олгурун шак аңдыг чөдигини, мергеш алазы чурткыч ханчынчанд өөрүр. Иешкилер эр-тен чылч төрүсө кодоник түлүз алган. Кыштагалашкын-ны менди арттырган.

Сара МОНГУШ.

«Шамбалыг» совхоз.

«КУШ-АЖЫЛДЫН ХООЧУНУ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАННААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунуң Чарлыы

Улус ажил-агылынга хей чылдарда аң сектилдик күш-ажылды үнелер көргөниң демдээ кылдыр ССРЭ-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунуң амууздун «Күш-ажылдыг хоочуну» медалы-биле шаңна-ры болза:

КАА-ХЕМ РАЙОНДАН

Батукова Тамара Делгүр-ооловна — районнуң төп эм-нелгезиник уруглар эмчи, Колодкин Михаил Федор-ович — хувааныдылга чөткит-лериник подстанциянык дөжүрүн электрониктер, Лыков Иван Ефремович — «Кызыл туку» совхозтун тудат мастери.

Смирнова Валентина Ми-хайловна — Илчиканың участ-ток эмнелгезиник санитарка, Стародумова Эмма Емелья-новна — «Кызыл туку» совхозтун склад эрелгезиник, Темеков-оол Шегельдей Шы-рович — «Кызыл туку» сов-хозтун тракторчик, Чымык Чаш-Урук Самыяно-ва — «Кызыл туку» совхозтун ажилчыны.

КЫЗЫЛ РАЙОНДАН

Барбасено Василий Аким-ович — «Суклак» совхозтун инекичи, Балдак Сергей Максимович — Куугуртут ортумак школа-зынч чолачыны, Идан Наталья Чыгжытовна — Куугуртут ортумак школа-зынч чолачыны, чамыда интернаттыг сто-лованынч повары, Кукучу Сергеевна Бургуто-ва — Куугуртут ортумак школа-зынч чолачыны.

Потылицын Василий Михай-лович — «Суклак» совхозтун тракторчик.

Сава Хирит-оол Бичеевич — «Суклак» совхозтун малчыны, Чуракова Раиса Ивановна — «Суклак» совхозтун бухгалтери.

МОНГУН-ТАЙГА РАЙОНДАН

Аймылтуу Кара-оол Саваевич — ССРЭ-ниң 60 чылы атыг совхозтун хойу бригаданынч сүтүгаччы.

Дак Александра Александр-овна — Мөгөн-Бурен ортумак школазынч директору, Иргет Мачы Чымызова — Мөгөн-Бурен ортумак школа-зынч башкыны, Салмак Ошук-Саар Чыгжы-товна — Мөгөн-Бурен ортумак школазынч чамыда интер-наттыг столованынч повари.

Серия Чоок Орусона — ССРЭ-ниң 60 чылы атыг сов-хозтун ажилчыны, Сурумаа Назын Сурумаа-евна — ССРЭ-ниң 60 чылы аты-гы совхозтун ажилчыны.

Чыдым-оол Дадар Херте-овна — ССРЭ-ниң 60 чылы аты-гы совхозтун ажилчыны, Сут-Хөл РАЙОНДАН

Биче-оол Каракыс Саяновна — Бора-Тайга ортумак школа-зынч башкыны, Кур-оол Ондар Бийымбаевич — райпо ажилчыны.

Куулар Аня-оол Лопсан-Санчыевич — «Октябрь» 30 чы-лы совхозтун ажилчыны, Куулар Тойман Даваяевна — «Сут-Хөл» совхозтун ажилчыны.

Монгуш Ондар Кукучева — райпо магазининик сөдүгаччы.

Монгуш Оттук-оол Сайын-Белекович — «Октябрь» 30 чы-лы совхозтун ажилга айыл чок чорук талазы-биле инже-нери.

Ондар Оюмаа Салпыковна — «Сут-Хөл» совхозтун ажил-чыны, Ондар Соскур-оол Кыртыл-панович — улус дөгүттарын-нык район Сөвединиң кууско-мунуң дөргөзгичи оракаччы-ны.

Ондар Хоор Дагбаевна — Бора-Тайга ортумак школазы-нык техникалыкчы, Ооржак Александр Чүдүм-ович — «Сут-Хөл» совхозтун чолачыны.

Ооржак Бичи-Уруг Доржу-овна — «Сут-Хөл» совхозтун ажилчыны, Ооржак Хиритки Кукуче-ва — Сут-Хөл суурда уруглар саднынч повари.

Ховалыг Чудур Шахтаровна — Бора-Тайга ортумак школазы-нык техникалыкчы, Остроухова Зинаида Сте-пановна — Хоу-Аксы суурда санэпидстанциянык лаборан-ты.

Оюн Акимчаа Сыртанова — Бай-Хаак ортумак школазы-нык башкыны, Оюн Намзин-оол Ойду-ович — Межегей ортумак школазынч башкыны.

Першина Зоя Георгиевна — Хоу-Аксынык участок эм-нелгезиник эмчи сестразы, Петров Михаил Николаевич — «Ревлюциянык чалбы-жык» совхозтун бригадир, Сидорова Тамара Михай-ловна — Хоу-Аксынык участ-ток эмнелгезиник эмчи сест-разы.

Симонов Михаил Осипович — «Ревлюциянык чалбы-жык» совхозтун тракторчик, Тодарова Юлия Дмитри-евна — Хоу-Аксынык участ-ток эмнелгезиник эмчи сест-разы.

Гаврилов Василий Кузьми-ч — Межегей ортумак школазы-нык башкыны, Гонед Галина Леонтьевна — Хоу-Аксынык участок эмнел-гезиник эмчи сестразы.

Бадковская Екатерина Еме-льевна — «Сосновское» дуржулга-бүдүрүлгө ажил-агылынга бизаа ажаакчыны.

Ибрагимова Нина Степа-овна — Хоу-Аксынык участ-ток эмнелгезиник лаборанты-ны.

Иванов Михаил Аксенович — «Сосновское» дуржулга-бү-дүрүлгө ажил-агылынга кай-макчыны.

Иргет Мария Семёновна — Бай-Хаак ортумак школазы-нык башкыны.

Искаева Надежда Феропон-товна — Хоу-Аксы ортумак школазынч башкыны.

Кадомцева Мария Петровна — Балгэзын ортумак школа-зынч башкыны, Колодкина Агретина Афа-касьевна — Сосновка орту-мак школазынч башкыны.

Космачев Александр Вар-фоломеевич — «Сосновское» дуржулга-бүдүрүлгө ажил-агылынга механизатору, Кудерев Александр Тай-бын-ооловна — Балгэзын ор-тумак школазынч башкыны.

Непомнящая Клавдия Ива-новна — Хоу-Аксынык участ-ток эмнелгезиник эмчи сест-разы, Яковлев Семён Андронич — «Ревлюциянык чалбы-жык» совхозтун тракторчик.

Шелепов Илларион Васи-льевич — «Ревлюциянык чал-быжык» совхозтун чолачы-ны, Яковлев Семён Андронич — «Ревлюциянык чалбыжык» совхозтун тракторчик.

Яковлев Валентина Павлова — Хоу-Аксы суурда сан-эпидстанциянык эпидемиоло-гунуң дузалакчыны.

ТЭС-ХЕМ РАЙОНДАН

Аргун Садар-оол До-ланович — Шуурмактыг ыша-беткээр пунктунуң чөдиги-нык цегиник мастери, Бичик Агармаа Бадыевна — «Тыва хаматыг тудат» трес-тиң септелге-тудат учесто-гунуң кадр талазы-биле ин-спектору.

Детиниш-оол Чооду Чалмы-ович — «Тыва хаматыг тудат» трес-тиң септелге-тудат учесто-гунуң мастери, Куулар Зинаида Аня-оол-овна — районнуң төп эмнел-гезиник.

Фарисеев Вениамин Ва-сильевич — «Ревлюциянык чалбыжык» совхозтун учёт-чи.

Федосеев Николай Алек-сандрович — «Сосновское» дуржулга-бүдүрүлгө ажил-агылынга мал чөм белек-кээр бригаданың бригади-риник дузалакчыны.

Хура-оол Уйук Кыртис-овна — Сосновка ортумак школазынч башкыны, Чабан Тарасий Чымытов-ич — Хоу-Аксынык № 2 орту-мак школазынч башкыны.

Черкашина Агафья Савель-евна — Балгэзын орту-мак школазынч башкыны, Чооду Донгак Шагир-ооловна — Элегес ортумак школазынч техникалыкчыны.

Чооду Иван Сукунович — «Ревлюциянык чалбыжык» совхозтун тракторчик, Шелепов Илларион Васи-льевич — «Ревлюциянык чал-быжык» совхозтун чолачы-ны.

Яковлев Семён Андронич — «Ревлюциянык чалбыжык» совхозтун тракторчик, Яковлев Валентина Павлова — Хоу-Аксы суурда сан-эпидстанциянык эпидемиоло-гунуң дузалакчыны.

ТЭС-ХЕМ РАЙОНДАН

Аргун Садар-оол До-ланович — Шуурмактыг ыша-беткээр пунктунуң чөдиги-нык цегиник мастери, Бичик Агармаа Бадыевна — «Тыва хаматыг тудат» трес-тиң септелге-тудат учесто-гунуң кадр талазы-биле ин-спектору.

Детиниш-оол Чооду Чалмы-ович — «Тыва хаматыг тудат» трес-тиң септелге-тудат учесто-гунуң мастери, Куулар Зинаида Аня-оол-овна — районнуң төп эмнел-гезиник.

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунуң Даргазы Ч.Д. ОНДАР.

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунуң Секретеры В. КАЖИН. ООЛ.

Кызыл хоорай, 1988 чылдың май 30.

НАЙЫРАЛДЫН УРЕЗИНИ

Кижик кичи дарлаар чо-рукту кичи төрөлгөткөн төв-гүндө бир-ле дугайынча ду-зуккан, улустарга хосталга-ны, ден эргени, акы-дума-лыш чөдүрү берген улут Тарзан туртум — Совет Эзи-лектин экин болгаш хаматыг-зы болганын — акымы ке-жи, чоргаларын, Аас-кежи бооп, делегейин хай-даа — социалист-даа, калпа-лист-даа чурттарынча чөдө бермизе, совет паспортуну өрү, бедик көдүргөш: «Көрү-нер, адаарлар, мен — Со-вет Эзилегиниң хаматыгын менд деп, шыларгаан совет шүлүкчү В. В. Маков-скийниң бо чалбыштыг, па-триоту сестерин бар-ла үчүм-биле номчуур эргелик мен. Мээ чуртум делегейде эң-не улут. Оң ужу-кыды көзүл-бас арга-арыгарынга, көрүп чөдөс далай, хемнеринге, дөгөс шына-чыктарынга, дээрже бедиз менги бөртүг дагыларга ынак мен. Ол — социализмге болгаш комму-низмге кым-да баспаан улут, нарын орутук изекчи. Оң дөгөс девискээрин ээлеп чурттал, чаартып турар акы-дума, найралдыг, чыгыс не төдөдөр дөг, элгик, элдек хей националдыг улусунга ынак мен. Улуттарын хунду-гээр мен, бичилерин көрү-гээр мен, дузалаар мен. Олар-биле деткиник, соругда-жып чурттал чор мен. Чор-гааралык, кижик чылда.

Ынак шору өзе берген мен. Чоладар-Орука кытап тургустува бир кезээ кытар ээр берген. Бай-Тайга, Ба-рыны. Хемчик талазындан узун-узун боолар чүктэн, бөртөрдө чалынып тур-бар беш-адирларын, көрүп

вас-кежикти болдум. Деле-гейиниң алуом чок чогаалчы-лары — Шекспирин, Гёте-ниң, Бальзакийн, А. С. Пушкинниң, А. М. Горькийниң, В. В. Ма-ковскийниң, М. А. Шолохо-вуң, Р. Гамзатовуң, Ч. Айтма-товуң чогаалдарын номчул, сөткил-сөткүм байып, амы-дыралдык философиязын би-лип, кичи-чачыс шүлүк би-жир апарган мен. Москва, Ленинград, Союз, Красноярск, Иркутск, Улан-Удэ болгаш оон-даа өске хоораларга өөренип, аян-чорук кылып, дыштанып-даа чораш, кайдыг национал кижилеринге ул-туушпадым дээр. Бир зөс орус дил билбес турган бол-зумза, хей национал эш-өөр-биле хөөрөмни чугалаалар хамаанчч, чер чөдөр шам кайдал. «Кижик чугалаалар таныжар» деп үлгөргө домак өтүр-ле сөзүм.

Орус дил улут башкыны-анс В. И. Ленинниң төрөзүн билбес болгаш Совет Эзилегиниң бүгү нацияларынч биче улустарынч харылажыры-нык чөдөс.

«Эжилчилер найралы эр-тиге дагы тургузар дээди дөг, революция мурундада чөмшү алган орус-тыва хары-лаалар, найрал, кады ажил-дажылга төөгү талазы-биле кижик үедө дээди-биле, оон эртериниң сөткил-сөткүм эргелгичмес байлакшыны тургузуп турар. Тыва АССР-ниң социализмниң хөг-жүлдэ шапкынчы, бедик кедирүүшкүндө, амы үедө орус дил тыг улустуң бары-каа кийге төрөзүн дил апар-ган. Харин-даа алдас-сөзөн чылдарынч хоорай чурттуг анык салгалында бөдүрүк төрөзүн дилым эки билбес, чүтпө орустан чугалаалып,

байлак, чараш тыг дилы-ныс бар турда-ла, ийи дилди холуп, сомагалып чугалаалып алган бис. Ылангы анык-тар ортуңда ол непердөөс. Төрөзүн дилым өөренип, чугаа культуразын сайырадыр дугайында солунгарга хей-биле нарлар турар. Шүгүмчүл-дөдөр, частыгыларын (ыла-гыс черлер аттарын) хамаа-рышкан организациаларны, кижилерниң этегин, оң шын бижилгезин кичээлгөй сөп-бай турары харададыг.

Никител амыдыралын кал-бас-биле демократиядык, ажил-чарлыг чоруктуң, со-циал чөдүгү чоруктуң тикпел турар үезинде Тываның он үндүрү чериниң ажилын эде тургузар талазы-биле айт-тыгын дидик-биле көдөрүр үе келген деп боолар мен. Дыма хей авторларнык беле-леткээр номнары ион үндүрү черде чыл-чылы-биле чыдып турар. Тыва дилден орус дил-ге, оңуңга ажилы ам-даа тап-ташкынды. Анык авторлар-ның чогаалдары он үндүрү-май турар. Аныктарын дет-кири, өөредир — келир үе-дир. Очулдуручуларны беле-леткээр, өөредир чутула айттыр.

Тыва эртемденериниң би-жизн ажилдары баштай орус дилга парлаттын турары элдеп.

Национал культура чөкө-телип хөгжээн тудум оон ады-чурт болгаш делегей культу-разына салыныкчыны улут бо-лур. Оон келер үези акы-дума дилдар-биле, өске улустарынч культуразы-биле сырып харылазындын, ин-тернационализмден кол ха-маржыр.

Сава МАЙНАК, Монгуш-Тайга район.

Айтырыг-харыы СИГЕН, ТАРАА ШӨЛДЕРИН АЖЫГЛААРЫ

Тоңу районнуң Ий суурдан Дмитрий Акр-Саяна дугайында айттырларын солун дамчытыр тодарадып бермиз. Биле редакциямыз бижээ. Оларын харыла-арын Тыва АССР-ниң Агротехниктунуң юриды кидизиник начальниги А. С. Ооржактан дэлээс бис.

1. Совхозтун сиктен, тараа шөлдериң тутузда амылга болур бе!

— Ажил-агыга бижилгелер сиктен, тараа шөлдериң хан-дыг-даа чөдөрүлгө чөккө амылгаар эрге чок. Ол дээр-ге совхозта тускай дурум азуугар чөдөрүлгө каан бол-гаш оон продукция алыр, мал чөм белекээр чери-дир.

2. Совхозтун эргезинде ту-руп турар мал оларларын, сиктен, тараа шөлүң кедээ Совет азы райкутукм Шит-пир ундүргөш, өске албан черлериниң шиктиди берип болур бе!

— Совхозтун эргезинге берген мал оларларын тара-а шөлүн кедээ Совет азы райкутукм өске албан черлеринге шиктиди берип болур бе!

— Совхозтун эргезинге берген мал оларларын тара-а шөлүн кедээ Совет азы райкутукм өске албан черлеринге шиктиди берип болур бе!

— Совхозтун эргезинге берген мал оларларын тара-а шөлүн кедээ Совет азы райкутукм өске албан черлеринге шиктиди берип болур бе!

— Совхозтун эргезинге берген мал оларларын тара-а шөлүн кедээ Совет азы райкутукм өске албан черлеринге шиктиди берип болур бе!

— Совхозтун эргезинге берген мал оларларын тара-а шөлүн кедээ Совет азы райкутукм өске албан черлеринге шиктиди берип болур бе!

— Совхозтун эргезинге берген мал оларларын тара-а шөлүн кедээ Совет азы райкутукм өске албан черлеринге шиктиди берип болур бе!

— Совхозтун эргезинге берген мал оларларын тара-а шөлүн кедээ Совет азы райкутукм өске албан черлеринге шиктиди берип болур бе!

— Совхозтун эргезинге берген мал оларларын тара-а шөлүн кедээ Совет азы райкутукм өске албан черлеринге шиктиди берип болур бе!

— Совхозтун эргезинге берген мал оларларын тара-а шөлүн кедээ Совет азы райкутукм өске албан черлеринге шиктиди берип болур бе!

— Совхозтун эргезинге берген мал оларларын тара-а шөлүн кедээ Совет азы райкутукм өске албан черлеринге шиктиди берип болур бе!

— Совхозтун эргезинге берген мал оларларын тара-а шөлүн кедээ Совет азы райкутукм өске албан черлеринге шиктиди берип болур бе!

— Совхозтун эргезинге берген мал оларларын тара-а шөлүн кедээ Совет азы райкутукм өске албан черлеринге шиктиди берип болур бе!

— Совхозтун эргезинге берген мал оларларын тара-а шөлүн кедээ Совет азы райкутукм өске албан черлеринге шиктиди берип болур бе!

— Совхозтун эргезинге берген мал оларларын тара-а шөлүн кедээ Совет азы райкутукм өске албан черлеринге шиктиди берип болур бе!

— Совхозтун эргезинге берген мал оларларын тара-а шөлүн кедээ Совет азы райкутукм өске албан черлеринге шиктиди берип болур бе!

— Совхозтун эргезинге берген мал оларларын тара-а шөлүн кедээ Совет азы райкутукм өске албан черлеринге шиктиди берип болур бе!

— Совхозтун эргезинге берген мал оларларын тара-а шөлүн кедээ Совет азы райкутукм өске албан черлеринге шиктиди берип болур бе!

— Совхозтун эргезинге берген мал оларларын тара-а шөлүн кедээ Совет азы райкутукм өске албан черлеринге шиктиди берип болур бе!

— Совхозтун эргезинге берген мал оларларын тара-а шөлүн кедээ Совет азы райкутукм өске албан черлеринге шиктиди берип болур бе!

— Совхозтун эргезинге берген мал оларларын тара-а шөлүн кедээ Совет азы райкутукм өске албан черлеринге шиктиди берип болур бе!

гезиниң гиниколог эмчиши. Черелөөн Кузума Про-вантеевич — Шуурмактыг ыша-беткээр пунктунуң чөдиги-нык цегиник мастери.

Эртин Акимчаа Тегерикле-овна — Ий-Тал сес чыл школазынч башкыны.

Гороцкий Александр Нико-лаевич — Шаган-Арыг тудат трес-тиң КМК-18-тиң дуга-чыны.

Дмитриева Надежда Ива-новна — «Шаган-Арыг тудат» трес-тиң КМК-18-тиң дуга-чыны.

Дмитриенко Нина Самсо-новна — Шаган-Арыг орту-мак школазынч чамыда ин-тернаттык кичээлгичи баш-кыны.

Иван Александр Дарна-евна — Шаган-Арыг орту-мак школазынч башкыны.

Казанова Зинаида Георгие-вна — Шаган-Арыг орту-мак школазынч директорунуң өөредик талазы-биле ора-каччыны.

Карпова Александра Ми-хайловна — «Шаган-Арыг ту-дуг» трес-тиң КМК-18-тиң дуга-чыны.

Котова Любовь Семёновна — районнуң кино чөткигиниң дирекциянык кол буга-чары.

Матвеева Нина Еремеевна — «Шаган-Арыг тудат» трес-тиң КМК-18-тиң дуга-чыны.

Оюн Аким Ашак-ооловна — Ий-Тал сес чыл школазы-нык башкыны.

Бродик Александр Федо-рович — «Шаган-Арыг тудат» трес-тиң КМК-18-тиң диспет-чери.

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунуң Даргазы Ч.Д. ОНДАР.

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунуң Секретеры В. КАЖИН. ООЛ.

Кызыл хоорай, 1988 чылдың май 30.

МОТОЦИКЛ БАШКАРЫКЧЫЛАРЫ БИЛИП АЛЗЫН

Амы үеңиң хоорайларынга орук шимчээлдерин дурму-кери чугула болгаш оңу са-гыш кал айттырларынч бирээс. Орук-транспорттун ажил-халаанынч түнелги берге чүдүлгө чөдирип тур-бар. Техникаларын амылгадан

СЦЕНАДА—БОТ-ТЫВЫНГЫР АРТИСТЕР

Республиканың Иштин херектер министрствозунда бот-тывынгыр уран чүүл коллектив ам доктаямал ажилдап, чаа программалыг концерттерин белеткеп, ону чоңга бараалгалдыр турар.

Ында ырымды болгаш тан, шыныг бөлүктөрү түргүстүгү, Олар Иркутск хоорайга болган ижгирия ажилдакчыларының зона көрүдөзүнөгө кыркыш, чедикшикниг ой-

нап, бот-тывынгыр артистерден он кижик лауреат атты алган.

Кызыл хоорайга хейиң ырымдыг көрүдөзүнөгө. Ленин комсомолдун 70 чылыгыга тураскааткан концертте болгаш танчы коллективтериниң көрүдөзүнөгө кыркыш, максаттыг черлерин алганар.

Милкиди ажилдакчыларында таланттыг кижилер бар. Орусай Салмава, Валентина

Дыртый-оол, Иван Сергеевич, Чаклар Соли, Валентина Югай оларын уран таланттыгын көрүчүлөр аажок үнөзүн. Бо эштериниң киржилгези-биле болган концерттер конугу солун болуула.

ЧУРУКТА: милицияның старшиназы Валентина Югай уругулары-биле күтүспөзүз.

Ондар ОХЕМЧИТИН ФОТО-У.

Школа реформазы: профугланышкын ЧУУ КЫЛДЫНГАНЫЛ?

Школаыста өөреникчилериниң мергежил шилип алырын, га белеткелиниң талазы-биле чүү кылдынганыл? Ол чутула айтырыгы шилтирээрлиг партия, совет органның, шко-ланың, бааза бүдүрүлгениң, ада-иниң ишти херээ болур. Ону боттандырып бистип кижилериниң өөреникчилериниң боорундан дыка хамааржыр.

Школа он айтырыг талазы-биле планын тургускан. Кол кичээлгени өөреникчилериниң куш-ажылга ымак болурунча, келер удегери мергежилни шып шилип алырынга уладдырган. Өөреникчилериниң мергежилтериниң иштинин бүдүрүчүлүгү куш-ажылга доктаямал киржирини хандырып көргөн. Школачылар «Мээң куш-ажылым республикамының куш-ажылга ымак болурунча» деп патриотчу кыйгырыг-биле ажилдап турар. Ол сорулганы кууседегирне шко-лавыста мастерскаяны, көдөз ажил-агы машиналары өөреник кабинетти, профугланышкын кабинетин болгаш куш-ажыл кабинетин ажилдап турар бис.

Он ижги беш чылда мергежил шилип алырынга белеткелди боттандырып хандырып, таарымчалыг буйдалдыр тургустуу талазы-биле хемчеглер алдынып турар. Школа өөреникчилерини колдунда советко херектиг мергежилдерге өөредип, кижилерини турар. Школачыларын бүдүрүлгө өөредилгениң ажа таарыштыр тургускан.

Бо 1987—1988 өөредилгө чылдада школачыларыныста «Көдөз ажил-агы» машиналары, «Мал ажилы» деп мерге-

жилдерге өөредип тур бис. 1988—1989 өөредилгө чылдада автомашинаны, көдөз ажил-агы машиналарын болгаш мал ажилыг, а 1989—1990 өөредилгө чылдада он мергежилдерге өөредип тургаста. Бо өөредилгө чылдада машина өөредилгеге херектиг дериг-херекселдер база салды алдыныс. Чаа деригелет класска өөредилгени чорударга, моон мурунда турганындан орноткон таарымчалыг болур. Ында школаңың профугланышкын башкылары (удуртукчу А. Б. Сарыглар, кабинет эргелекчиси Д. С. Ховалыг) кичээлдерини шынарлыг эрттирип турар.

Мергежилдер аайы-биле школада 6 бөлүм ажилдап турар. Оларда 72 өөреникчи хаара туттуңган: анык багыт бөлүмүндө 8, анык эмчиде—12, киномакинтинде—15, мал эмчизинде—12, библиотекарыда—12, анык чаа-ныкчыда—12. Бо өөредилгө чылдада эгелеп ийитилгө ажилгыг бүдүрүчүлүгү куш-ажыл кылырын хемчээлди айттышкан, хуулааны кылган бис. Школачыларын бүдүрүчүлүгү куш-ажылга киржилгези оларын өөредилгеге хандыкчыларын колдундунга база бир чутула эргезе болуп турар. Школачыларын өөредилгө чылдада дүргүндө 92 рубльге саандыларын, бирээне 40 көпөк өртөктү 220 демир урукту, школаңың болгаш Култура башкының тон азар черлериниң 600 дууларларын, 100 рубльге хоустарын кылганар болгаш 2000 рубльге

стендилерни дорип кылганар. Ол ымакш уруглар садының чагыын өзүлөр уруглар орун-нарын, бичик саандыларын болгаш студенттер 120 рубльге кылып бергенер.

Школачыларын ийитилгө ажилгыг бүдүрүлгө ажилыг хаара тудар калбагы-биле мергежилтер дагынышкын ажилын экинчилериниң негетиниң келген. Ыкычкыш класс бүдүрүлгө болгаш пионер отрядтарында дагынышкын специалисттерини бичиктеп бис. Школачыларын куш-ажылга ажилдап турар талазы-биле коды ажилдагыг дугайында көрөзүн школа сох-хоз-биле чорган.

Өөреникчилериниң бүдүрүлгө бригаданын тургустуу үе келген. Бригада боду бичик формалыг болуп учурул. Ажилдагыг ажилдап турар болуурунча, школаңың бүдүрүлгө бригаданы ажил-агыгын херек кырында база бир бүдүрүчүлүгү күжү болу бис.

Профугланышкын болгаш мергежил шилип алырынга белеткел талазы-биле бо бүгү хемчеглер алдынып турда-да, материалдыг база ам-да, кошок болуп атышкан. Бистик сорулганыс өөреникчи бүдүрүлгө куш-ажылды үнөп билдирин өөредип, план, кам-налга, куш-ажылдыг бүдүрүчүлүгү, бот-уче, бот-оругу-чарыгларга деп чүл дээрзин уга-дыры. Ол дээр тургустуу турар бис.

Валентина ОНДАР.
Бора-Тайга ортукмак шко-ла-ның директору.
Сут-Хөл району.

КӨРҮКЧҮЛЕРНИН КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ

ИЮНЬ 11—18 ХҮННЕРИНДЕ УБСА-НУР АЙМАКТЫН ТЫВА АССР-ГЕ КУЛЬТУРА ХҮННЕРИ БОЛУР.

11. А. Островскийниң «Ядаммыта яла чок» деп шизин Улангомун хөгжүм-шин театрының артистери көргүзөр.

Эгелээри 16 шакта.

МАР-ның Убса-Нур аймактын Тыва АССР-ге Культура хунеринин аждадышкыны. Уран чүүл ажилдакчыларының концерти.

Эгелээри 19 шакта.

12. Улангомун чурт-шинчиле музейинин фондурлардан делгелгени аждадышкыны. 60 Маа-дыр аттыг чурт-шинчиле музейинге.

Эгелээри 10 шакта.

МАР-ның Чурукчулар эвилеленин Убса-Нурла салбырының чурук делгелгенин аждады. Чурукчулар бажыныгы.

Эгелээри 13 шакта.

Убса-Нур аймактын уран чүүл ажилдакчыларының концерти.

Эгелээри 16 шакта.

А. Островскийниң «Ядаммыта яла чок» деп шизин Улангомун хөгжүм-шин театрының артистери көргүзөр.

Эгелээри 19 шакта.

13. Танды районун Дүргөдө көдөз Култура бажыныгы Убса-Нур аймактын уран чүүл ажилдакчыларының концерти.

Эгелээри 18.30 болгаш 20 шактарда.

14. Барын-Хемчик районун Кызыл-Мажалыкта Култура бажыныгы Убса-Нур аймактын уран чүүл ажилдакчыларының концерти.

Эгелээри 18.30 болгаш 20.30 шактарда.

15. «Тыва даг-дугу» комбинаттын Ак-Довурак хоорайда Култура ордузунга Убса-Нур аймактын уран чүүл ажилдакчыларының концерти.

Эгелээри 17 болгаш 19 шактарда.

16. Бай-Тайга районун Тээлиде Култура бажыныгы Убса-Нур аймактын уран чүүл ажилдакчыларының концерти.

Эгелээри 18.30 болгаш 20 шактарда.

17. Чөөн-Хемчик районун Чадаанада Култура бажыныгы Убса-Нур аймактын уран чүүл ажилдакчыларының концерти.

Эгелээри 18 болгаш 20 шактарда.

18. Өвүр районун Хандагайтыда Култура бажыныгы Убса-Нур аймактын уран чүүл ажилдакчыларының концерти.

Эгелээри 12 шакта.

Редакторун ораалкчы К. К. САТ.

ИЮНЬ 7-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

6.30 — «120 минут», 8.35 — А. Кудрявцев, «Иван». Фильм-ада, Чарсара (9.50) — Медээлер, 11.35 — 12.35 — «Бүтүрүлгө» болгаш, элдиги, 15.30 — Медээлер, 15.40 — «Эде тургустуушкун» проектор, 15.50 — Улустуң «Вилкина» көдөз келелээзиниң концерти, 16.05 — «Бодуну ажил эрт», Маңнаарыг амыктар-ның клузуң дугайында, 16.25 — Магадан телевидение-зиниң программасы, 17.25 — «Эки, музыка», 18.10 — «Ун-дезинер», Бүрүңгү орус уран чуралга дугайында, 18.35 — Бүгүн делегейде, 18.55 — Бүгү-элелдең XIX партконференцияныг уткуштур, Төгү, Литература, Нитилел, (Төгүчүлериң болгаш ли-тератураларың бүгү-элел эртем конференцияныг ма-териалдарың), 19.40 — ТТ экранында эң баштай, «Баштайгы Русь», 2-ги серия, 21.00 — «Уе», 21.35 — «Эде тургустуушкун» проектор, 21.45 — СЭКП-ниң Киров обкомунуң бирги секретеры С. А. Осминкин, аныктар-биле укуражышкын, 23.00 — Бүгүн делегейде, 23.10 — 00.15 — «Шоу! Чок, харылзав», ИЙГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН
8.00 — Эртеги гимнастика, 8.20 — Булгар, 8.50 — Озюл-ондак чок шамчээшкын дээр, 8.55 — Немец дил, 9.25 — Эрте-тайылбырлыг фильм, 10.05 — Немец дил, 10.35 — Телефильм, 11.25 — Мультифильм, 11.55 — Шулуг чогаалы, А. Жигулин, 12.30 — Уругларга «Барбантиң салым-чолу», 2-ги серия, 13.35 — Медээлер, 13.45 — «Карастояновтар», 2-ги серия, 17.55 — Медээлер, 18.05 — Док. фильм, 18.45 — Делегей байдалың дугайында бесед, 18.55 — «Шыянам», Тыва АССР-ниң алдарлыг артисти М. Рамзанова — бистик алачыныс, 19.15 — «Азия төв», Ундурлуге: Медээлер, «Эде тургустуушкун экономика», «Хүнүң айтырыглары», 19.45 — Медээлер, 19.55 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН
20.00 — «Тамчыгыг удуар, чаштар», 20.15 — «Музыкалыг кино», 20.45 — Теннис кичээлери, 21.00 — «Уе», 21.35 — «Эде тургустуушкун» проектор, 21.45 — 23.30 — Док. фильмниң баштайгы көргүзү, «Совет Эвилелин портрети» (АНШ), 5-ки серия — «Прибалтика стили», 6-ки серия — «Хылыштыг болгаш андааның чери», УШКУ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН
17.55 — Медээлер, 18.05 — «Медээлиг шаг», 19.05 — «Чогуңдан көргөк», 20.00 — 20.15 — «Тамчыгыг удуар, чаштар», ИЮНЬ 9-ТА

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН
6.30 — «120 минут», 8.35 — 11.10 — ТТ экранында эң беш-тай, «Баштайгы Русь», Уран-чечен фильм, 1—2 сериялар, Чарсара (9.55) — Медээлер, 15.30 — Медээлер, 15.40 — «Эде тургустуушкун» проектор, 15.50 — «Португа-

20.00 — «Тамчыгыг удуар, чаштар», 20.15 — «Музыкалыг кино», 20.45 — Теннис кичээлери, 21.00 — «Уе», 21.35 — «Эде тургустуушкун» проектор, 21.45 — 23.30 — Док. фильмниң баштайгы көргүзү, «Совет Эвилелин портрети» (АНШ), 5-ки серия — «Прибалтика стили», 6-ки серия — «Хылыштыг болгаш андааның чери», УШКУ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН
17.55 — Медээлер, 18.05 — «Медээлиг шаг», 19.05 — «Чогуңдан көргөк», 20.00 — 20.15 — «Тамчыгыг удуар, чаштар», ИЮНЬ 9-ТА

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН
6.30 — «120 минут», 8.35 — 11.10 — ТТ экранында эң беш-тай, «Баштайгы Русь», Уран-чечен фильм, 1—2 сериялар, Чарсара (9.55) — Медээлер, 15.30 — Медээлер, 15.40 — «Эде тургустуушкун» проектор, 15.50 — «Португа-

20.00 — «Тамчыгыг удуар, чаштар», 20.15 — «Музыкалыг кино», 20.45 — Теннис кичээлери, 21.00 — «Уе», 21.35 — «Эде тургустуушкун» проектор, 21.45 — 23.30 — Док. фильмниң баштайгы көргүзү, «Совет Эвилелин портрети» (АНШ), 5-ки серия — «Прибалтика стили», 6-ки серия — «Хылыштыг болгаш андааның чери», УШКУ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН
17.55 — Медээлер, 18.05 — «Медээлиг шаг», 19.05 — «Чогуңдан көргөк», 20.00 — 20.15 — «Тамчыгыг удуар, чаштар», ИЮНЬ 9-ТА

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН
6.30 — «120 минут», 8.35 — 11.10 — ТТ экранында эң беш-тай, «Баштайгы Русь», Уран-чечен фильм, 1—2 сериялар, Чарсара (9.55) — Медээлер, 15.30 — Медээлер, 15.40 — «Эде тургустуушкун» проектор, 15.50 — «Португа-

20.00 — «Тамчыгыг удуар, чаштар», 20.15 — «Музыкалыг кино», 20.45 — Теннис кичээлери, 21.00 — «Уе», 21.35 — «Эде тургустуушкун» проектор, 21.45 — 23.30 — Док. фильмниң баштайгы көргүзү, «Совет Эвилелин портрети» (АНШ), 5-ки серия — «Прибалтика стили», 6-ки серия — «Хылыштыг болгаш андааның чери», УШКУ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН
17.55 — Медээлер, 18.05 — «Медээлиг шаг», 19.05 — «Чогуңдан көргөк», 20.00 — 20.15 — «Тамчыгыг удуар, чаштар», ИЮНЬ 9-ТА

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН
6.30 — «120 минут», 8.35 — 11.10 — ТТ экранында эң беш-тай, «Баштайгы Русь», Уран-чечен фильм, 1—2 сериялар, Чарсара (9.55) — Медээлер, 15.30 — Медээлер, 15.40 — «Эде тургустуушкун» проектор, 15.50 — «Португа-

20.00 — «Тамчыгыг удуар, чаштар», 20.15 — «Музыкалыг кино», 20.45 — Теннис кичээлери, 21.00 — «Уе», 21.35 — «Эде тургустуушкун» проектор, 21.45 — 23.30 — Док. фильмниң баштайгы көргүзү, «Совет Эвилелин портрети» (АНШ), 5-ки серия — «Прибалтика стили», 6-ки серия — «Хылыштыг болгаш андааның чери», УШКУ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН
17.55 — Медээлер, 18.05 — «Медээлиг шаг», 19.05 — «Чогуңдан көргөк», 20.00 — 20.15 — «Тамчыгыг удуар, чаштар», ИЮНЬ 9-ТА

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН
6.30 — «120 минут», 8.35 — 11.10 — ТТ экранында эң беш-тай, «Баштайгы Русь», Уран-чечен фильм, 1—2 сериялар, Чарсара (9.55) — Медээлер, 15.30 — Медээлер, 15.40 — «Эде тургустуушкун» проектор, 15.50 — «Португа-

16.50, 18.50, 20.50 (узаткан) шактарда.
«ВОСТОК»: «Киноборник» 10.00, «Новые амалы» 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.
«КАА.ХЕМ»: «Сальведор» 14.30, 17.00, 19.30 шактарда.
«НИСЕЙ»: «К-6: «Друг» 18.00, 19.40 (узаткан) шактарда.

Республикага дүне 8—13, чамдык черлерге 0—5 градус чылыр. Хундус 25—30, чамдык районнарда 16—21 градус чылыр.

чылыр болур.
Кызыл дүне 11—13, хундус 28—30 градус чылыр.

Ч А Р Л А Л Д А Р

КРАСНОЯРСКИН ПОЛИТЕХНИКНИН ИНСТИТУДУН КЫЗЫЛДА ФИЛИАЛЫ ХУНДУС-КУ БОЛГАШ БӨТӨӨРЕДИГЕЛГЕГЕ СЭЛБИРЛЕРНИН 1 КУРУЗУГА СТУДЕНТЕРИ ХУЛЭЭН АЗЫРЫН ЧОЛУП ТУР.

— Автоэлектрон факультет. Мергежил — автомобильдер болгаш автомобиль ажил-агы.

— Тудуг факультет. Мергежил — тудуг болгаш заматты тудуг.

Нити техникниң факультетин чамей ажилдап турар хундус сабырының 1 курзунга туская эртемнери:

— тудуг кылгыларын болгаш конструкторларны бугурури — орук-тудуг машиналары болгаш механизмнери; — машина тудушкун тех-нологиязы.

Автоэлектрон факультетиниң (автомобилдер болгаш автомобиль ажил-агы), тудуг факультетиниң (тудуг болгаш заматты тудуг) туская эртемнери КПИ-ниң Кызылда филиалына өөредилгениң долу курзун эртер болгаш инженерниң квалификациязын тускыр, а нити тех-ника факультетиниң туская эртемнери (тудуг кылгыларын болгаш конструкторларны бугурури, орук-тудуг машина-лары болгаш механизмнери, машина тудушкун технологиязы) студенттериниң нити эртем билгилерин өөренири (физика, математика, химия болгаш оон-даа эске) 2 чыл ишти-нде КПИ-ниң Кызылда филиалында доозар, а оон соон да туская эртемни чедип алы-ры-биле оларни Красноярски-ниң азы куртуг эске хоорай-ларын дээр өөредилгеге черлериниң чорудар.

1988-1989 өөредилгеге чыгып-да Кызылдин медицина уч-лицини сургуулурун хулээп алырын чурлап тур. Кирп өөренир салбырга филелдер, санитар туская эртемге 2 чыл 6 ай хуулаыг өөренир, а эчки сестразы туская эртемге 1 чыл 10 ай өөренир.

10 класс дооскан эртемниг, 30 хардан өрү эвес назылыг кижилерни хулээп алыр. Ки-

Билдирикчилериниң июнь 20-ден июль 15-ке чедир хулээп азыр.

Өөредилгениң бүтү хавирле-ринге кирериниң шылгалдала-рын июль 16-дан 31-ге чедир чорудар. Институтта кирерин август 1-ден 5-ке чедир чору-дар.

Институтта кирерин кузээр-нер дараазында шылгалдалар-ны дугар: математика (би-жигел-биле), физика (би-жигел-биле), орус дил болгаш литература (бижигел-биле).

Кирериниң шылгалдалары-ның үзүнде математикага (июль 8-тен 15-ке чедир), физикага (июль 18-тен 22-ге чедир) негизде иштинде кыска хуулаыг телевидир курстар ажилдап.

Белеткег курстарыга июль 8-ке чедир келген болгаш кирериниң шылгалдаларына келгеннери телевидир обще-житие-биле хандарар.

Институтта кирип алырын 1988 чылда ССР-ниң дээр өөредилгеге черлериниң хулээп алырын дугармунин азу-гар чорудар.

Дээр өөредилгеге черинге өөренир кузээрини кире-риниң шылгалдаларына ал-ган балдарының санын азу-гар институтта хулээп алыр.

Кирериниң шылгалдалары-га ортук демек алган кур-дарына алашкан черлеринге болгаш чазактыг тургускан чигеделерин ажилдап эр-темнери, эскерткери, ада-и-зиниң хайгаралы чокка эр-темнери конкурс чокка хулээп алыр. Ортукмак шко-ла алдин (монгу) медаль-биле дооскан, ортукмак туская өө-редилгеге черин азы ортукмак профессионал-техниктиг училе-ни кызыл дипломун дооскан.

рерин кузээрнер орус дил болгаш литературга (чога-дыг азы дилет), химияге (аас-биле) шылгалда дугар.

Училициниң директорунга билдирикчилериниң дараазы-да документтерини кожар: аттестат (боду-биле), № 286/У маймы-биле эмчи шынылганы, чуртап турар черинде, ажилдап турган черинде шынылгалар, өт-бүлениң байдалың дугайында шы-

ныга, куш-ажыл дептеринде ушта бижилге, 3х4 см хемчээлди борт чокка 6 фото-чур.

Билдирикчилериниң июнь 1-ден август 14-ке чедир хулээп алыр. Кирериниң шылгалдаларын август 1-ден август 20-ге чедир чорудар.

Айтырыгы дараазында ад-рестен тодардыр: Кызыл хоорай, Кеңил-оол кудумчузу, 2, хулээп алыр комиссия.

Тыва АССР-ниң Нон үндүрер чед, полиграфия болгаш ном савдыгы эртемнериң талазы-биле куруну комитетиниң типографиязы, Кызыл, Шетиники Биле Кра-ченко кудумчузу, бажын № 1.

Чыгыр 143 ТС—00752.

Телевидение

ИЮНЬ

Вторник

ИЮНЬ 7-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

6.30 — «120 минут», 8.35 — А. Кудрявцев, «Иван». Фильм-ада, Чарсара (9.50) — Медээлер, 11.35 — 12.35 — «Бүтүрүлгө» болгаш, элдиги, 15.30 — Медээлер, 15.40 — «Эде тургустуушкун» проектор, 15.50 — Улустуң «Вилкина» көдөз келелээзиниң концерти, 16.05 — «Бодуну ажил эрт», Маңнаарыг амыктар-ның клузуң дугайында, 16.25 — Магадан телевидение-зиниң программасы, 17.25 — «Эки, музыка», 18.10 — «Ун-дезинер», Бүрүңгү орус уран чуралга дугайында, 18.35 — Бүгүн делегейде, 18.55 — Бүгү-элелдең XIX партконференцияныг уткуштур, Төгү, Литература, Нитилел, (Төгүчүлериң болгаш ли-тератураларың бүгү-элел эртем конференцияныг ма-териалдарың), 19.40 — ТТ экранында эң баштай, «Баштайгы Русь», 2-ги серия, 21.00 — «Уе», 21.35 — «Эде тургустуушкун» проектор, 21.45 — СЭКП-ниң Киров обкомунуң бирги секретеры С. А. Осминкин, аныктар-биле укуражышкын, 23.00 — Бүгүн делегейде, 23.10 — 00.15 — «Шоу! Чок, харылзав», ИЙГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН
8.00 — Эртеги гимнастика, 8.20 — Булгар, 8.50 — Озюл-ондак чок шамчээшкын дээр, 8.55 — Немец дил, 9.25 — Эрте-тайылбырлыг фильм, 10.05 — Немец дил, 10.35 — Телефильм, 11.25 — Мультифильм, 11.55 — Шулуг чогаалы, А. Жигулин, 12.30 — Уругларга «Барбантиң салым-чолу», 2-ги серия, 13.35 — Медээлер, 13.45 — «Карастояновтар», 2-ги серия, 17.55 — Медээлер, 18.05 — Док. фильм, 18.45 — Делегей байдалың дугайында бесед, 18.55 — «Шыянам», Тыва АССР-ниң алдарлыг артисти М. Рамзанова — бистик алачыныс, 19.15 — «Азия төв», Ундурлуге: Медээлер, «Эде тургустуушкун экономика», «Хүнүң айтырыглары», 19.45 — Медээлер, 19.55 — Чарлалдар.